

"Από την προϊσλαμική εποχή έως τον 20ο αιώνα, η λογοτεχνία στην αραβική κλασική γλώσσα είναι κατ'ουσίαν ποιητική. (...) Η παρατήρησή μας δεν σημαίνει ότι η ποίηση είναι ο μοναδικός καρπός αυτής της κουλτούρας, αλλά είναι ο πρώτος, παραμένει ο "Από την προϊσλαμική εποχή έως τον 20ο αιώνα, η λογοτεχνία στην αραβική κλασική γλώσσα είναι κατ'ουσίαν ποιητική. (...) Η παρατήρησή μας δεν σημαίνει ότι η ποίηση είναι ο μοναδικός καρπός αυτής της κουλτούρας, αλλά είναι ο πρώτος, παραμένει ο σημαντικότερος τρόπος έκφρασης ακόμη και για ό,τι παρασιωπά, είναι η πιο αυθεντική μορφή του αραβικού πνεύματος. Πρέπει όντως να θεωρούμε δεδομένο το εξής: η αραβική ποίηση είχε ως στόχο να διαφυλάξει την πνευματική καλλιέργεια και την ιστορία της κοινότητας που εκφράζει, να υψώσει ένα μνημείο για την κοινότητα αυτή, είναι το πεδίο της ομαδικής και όχι της προσωπικής συνείδησης και ταυτότητας."

Το παραπάνω απόσπασμα ενός κορυφαίου επιστήμονα στον τομέα της αραβικής γλώσσας και λογοτεχνίας, μάλιστα δε αραβικής καταγωγής, του Bencheikh, περιγράφει μια διαχρονική πραγματικότητα. Δε βρήκαμε καλύτερη εισαγωγή απ' αυτήν στα ταπεινά λογάκια που θα ακολουθήσουν.

Η ιδέα που έχουμε της αραβικής ποίησης είναι μια ιδέα ρομαντική, που θέτει την κορυφή της ποίησης στην αρχή της, όπως και η πρώτη πατρίδα του ανθρώπου ήταν η Εδέμ: κορυφαία θεωρείται (και είναι και στα μάτια μας) η προϊσλαμική ποίηση, η απαρχή δηλαδή των έντεχνων μνημείων της αραβικής γλώσσας από τον 5ο αι. μ.Χ και μετά (σίγουρα λοιπόν υπήρχαν παλαιότερα έργα που δε διασώθηκαν).

Η ποίηση, ακόμη και η μοντέρνα σημερινή, βασίζεται στην προσωδία, το ρυθμό, ενώ δεν έχει αποδεσμευτεί εντελώς από αποσπάσματα-παρηγήσεις ψαλμικής ομοιοκαταληξίας. Δηλαδή, ποίηση και μουσική, ποίηση και άκουσμα (όχι ανάγνωση οπτική, που είναι πια η κύρια παρουσία ανάγνωσης σ' εμάς τους Ευρωπαίους) είναι πολύ συνδεδεμένα στοιχεία μεταξύ τους.

Η κασίντα, ο κασιντές, είναι η πρώτη ολοκληρωμένη ποιητική μορφή, που έμεινε έως σήμερα και ορίζει γενικά τη λέξη «ποίηση», ενώ πρόκειται για ένα είδος συγκεκριμένο που από τους αρχαίους Έλληνες είχε μεταφραστεί ως «ωδή» και δημιουργήθηκε προϊσλαμικά. Ωστόσο, για να θεωρηθεί κάποιος ποιητής, σε όποια εποχή και να ζούσε, έπρεπε να καλλιεργήσει αυτό το είδος ποίησης, που είναι λοιπόν αιωνόβιο. Δεκάδες ή ενίοτε εκατοντάδες στίχοι καταλήγουν σε ψαλμική ομοιοκαταληξία (δηλαδή με κοινό φωνήεν αλλά και σύμφωνο) που βρίσκεται στο τέλος του πρώτου ημιστίχιου και κατόπιν στο τέλος του κάθε στίχου. Τα μέτρα ήταν πολλά και διάφορα, καταγραμμένα ήδη από τον 8ο αιώνα μ.Χ. και μετά, ενώ οι πρώτες απομνημονευμένες κασίντα είναι ίσως του 5ου-6ου αι. μ.Χ. Τα ποιήματα αυτά χωρίζονταν σε τρία μέρη, με συγκεκριμένο χαρακτήρα το καθένα: στο πρώτο υπήρχε μια αινιγματική αναφορά σε τόπο όπου οι άνθρωποι είχαν φύγει, και όπου η αναπόληση ενός έρωτα πλαισιώνει ως ταυτότητα τον ποιητή και το ποίημα με διπλό τρόπο: την νομαδική ταυτότητα αφενός (εγκαταλελειμμένη κατοικία-κατασκήνωση, μαυρισμένες πέτρες εν είδει εξωτερικού τόπου μαγειρέματος, πηγή που έχει στερέψει, άγρια ζώα πια τρώνε τα λιγοστά χόρτα που έχουν απομείνει γύρω από την κατανάλωση του νερού και άλλα στοιχεία παρουσίας/απουσίας ανάμεσα στη φύση και την κοινωνία της φυλής), την προσωπική αινιγματική ταυτότητα αφετέρου (το αγαπώμενο πρόσωπο δεν είναι πια εκεί): ο ποιητής αρχίζει το έργο του με μια επιστροφή στην ερημωμένο τόπο. Η αρχή δηλαδή μοιάζει σαν παρένθεση του παρελθόντος, περιτράνωση της νομαδικότητας, και της ανεξαρτησίας που πλησιάζει την ου-τοπία της κοινότητας που έφυγε, και της αγάπης που

διακόπηκε, πλην όμως είναι παρούσα ως πληγή του τοπίου και ως πληγή της ψυχής. Αφού αυτή η εικόνα ανοίξει το δρόμο, στη συνέχεια η κασίντα γίνεται πιο περιγραφική ενός δύσκολου παρόντος: μια διαδρομή που φέρνει αντιμέτωπο τον ποιητή ή την ομάδα του με το παρόν: δυσκολίες του ταξιδιού, αντιμετώπιση του κινδύνου, περιγραφές αλόγου ή καμήλας, περιγραφές μαχών και στοιχείων της φύσεως είναι αυτό το κομμάτι. Η κατάληξη της κασίντα είναι ο έπαινος ή ο ψόγος της δικής ή κάποιας αντίπαλης φυλής, η επική ελεγεία για έναν ήρωα, η περιτράνωση μιας νίκης. Δηλαδή η προϊσλαμική κασίντα είχε συλλογικό πάντα χαρακτήρα, ήταν και πολιτικός λόγος. Γι' αυτό και ο ποιητής, για να έχει ελεύθερο λόγο, όφειλε να βρει συμβολικούς διόδους έκφρασης.

[Προϊσλαμικά αποσπάσματα, δημοσιευμένα στο βιβλίο της Ε. Κονδύλη-Μπασούκου, Εισαγωγή στη Λογοτεχνία των Αράβων, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2001, σσ. 87-92](#)

Μετά τις ανακατατάξεις του Ισλάμ, την ενοποίηση της αραβουσύνης, την αστικοποίηση πέραν της ερήμου, την ανασυγκρότηση της αραβικής ισχύος ως πολιτικής και στρατιωτικής δύναμης που αντέκρουσε άλλους πολιτισμούς και έλαμψε με μοναδικό τρόπο, τον 7ο αιώνα, και αφού η ποίηση είναι φωνή συλλογική, άρα και πολιτική, δεν είναι τυχαίο ότι ένα της ρεύμα ήταν εδραιωμένο κοντά στους πρίγκηπες της Συρίας (βρισκόμαστε στην εποχή της δυναστείας των Ομεϊαδών που κέντρο τους ήταν η Δαμασκός από τα μισά του 7ου ως τα μισά του 8ου αιώνα): μιλούσε για την έρημο με τόνο «παρνασικό», αναζητώντας με λέξεις δύσκολες να μη χαθεί μια πραγματικότητα που ήταν παρελθόν για την εθιμοτυπική αστική ζωή των πριγκήπων εκτός ερήμου. Το άλλο ποιητικό ρεύμα, του Χιτζάζ, φαινόταν στραμμένο προς τον έρωτα και μόνο.

Έρωτας και μόνο έτσι τυχαία, ή μήπως σ' αυτήν την περιοχή μακριά από τα φώτα της πρωτεύουσας του πολιτικού κράτους, αυτή ήταν η μοναδική «εύκολη» εντός εισαγωγικών έκφραση και ελευθερία έκφρασης; Ο έρωτας απέκτησε πολύ γρήγορα συμβολική αναφορά για πολλά άλλα θέματα. Ο έρωτας και η αγάπη έγιναν τόποι για την υπέρβαση: από το αγαπώμενο πρόσωπο οδηγείσαι στην ίδια την αγάπη που εμπνέει ο οικτίρμονας θεός, και συνεπώς η αγάπη πέραν του αντικειμένου της επιτρέπει την ελευθερία μακριά από τους νόμους, τα πρόσωπα, το χωροχρόνο.

[Ερωτική ποίηση Απόσπασμα του Ομάρ Αμπί Ραμπία κονδύλη. Σ. 134-136](#)

Από την προϊσλαμική εποχή και με την ποίηση του Χιτζάζ του 7ου-8ου αιώνα, καλλιεργήθηκε η τρέλα της αγάπης. Το περίφημο Μαζνούν λάιλα, ένα έργο που μάγεψε όλη την Ανατολή, ανεξαρτήτως γλώσσας, είναι η αναφορά στην ιστορία του ποιητή που έχασε τα λογικά του, δηλαδή απέκτησε τη δική του προσωπική και κεκρυμμένη λογική ύπαρξης, τρελάθηκε από έρωτα, και μόνο όταν μιλούσε για την αγάπη του φαινόταν να βρίσκει τον εαυτό του. Το εξαιρετικό αυτό θέμα καλλιεργήθηκε ανά τους αιώνες στην αραβική, περσική και τουρκική λογοτεχνία ως αναζήτηση της ψυχής. Πρώτα η ερωτική ποίηση, και κατόπιν η ποίηση της οιοποσίας που καλλιεργεί την ενόραση, την συμβολική ένωση, τη θεία μέθη, τη μέθεξη, απέκτησαν συμβολικό χαρακτήρα για να επιτρέψουν την έκφραση ελευθερίας που αναζητά πάντα ο άνθρωπος.

Ποτάμι κι αυτό, της ποίησης! Αν άνθρωπος χαράξει την κοίτη του ποταμού, πέρα απ' τη φύση, διακινδυνεύει σεισμούς και καταποντισμούς. Και η ποίηση είναι ποτάμι, χείμαρος «ουάντι»- στην έρημο της κοινωνίας και στην αναζήτηση της ψυχής. Βρίσκει πάντα διόδους

ελευθερίας. Έτσι τη χρυσή εποχή του απώγειου του κλασικού αραβικού πολιτισμού (8ος-10ος αι. μ.Χ.), τρία ποιητικά κινήματα έσκαψαν δρόμους ελευθερίας: το νεωτερικό του Αμπού Νουάς, που δεν ήταν πρόκληση, αλλά σκαπάνη και φως για ελευθερία:

[Αμπού νουάς, κονδύλη 182](#)

Την ίδια εποχή του 9ου αι., δίπλα στον αμπού νουάς τον επαναστάτη, το ποιητικό ρεύμα της αραβοσύνης ως εθνικής υπερηφάνιας, με εκπροσώπους πιο ενταγμένους στο πολιτικό προσκήνιο, έφερε τη μελαγχολία ως προσωπική αναζήτηση:

[Αμπού ταμάμ, Τραγούρι για το αμόριο κονδύλη σ. 187-190](#)

Το τρίτο ρεύμα της κλασικής εποχής είναι η ποιητική ζουχντίγια, κάτι σαν ασκητική ποίηση, που ενώνει όλα τα παραπάνω. Δηλαδή, ποια; Να, αυτά που συναντήσαμε: την αγάπη σαν υπέρβαση, τη θρησκεία σαν υπέρβαση, την ιστορία σαν υπέρβαση, την τρέλα σαν υπέρβαση. Δεν είναι τυχαίο πως ένας εκπρόσωπός της είναι ο περίφημος αμπούλ-ατάχια, παρατσούκλι που κατά γράμμα μεταφράζεται ως ο τρελάρας:

[αμπού λ ατάχια, η διαθήκη](#)

Στη σύγχρονη αραβική ποίηση, κλασικής γλώσσας, δηλαδή μιας γλώσσας με υπερηφάνεια, με σαφήνεια, με λογική κορυφαία όπως η ελληνική, όπως έλεγε ο Ψυχάρης, η διαχρονικότητα των αξιών της ενώνεται με την παγκόσμια - όχι παγκοσμιοποιημένη! - ποίηση. Το κίνημα των ταξιδιών στις αρχές του αιώνα μας, το κίνημα του μάζχαρ, έπαιξε καθοριστικό ρόλο. Έφερε καινούριο λόγο στην καταλυτική αραβική ποιητική παράδοση.

[Γκιμπράν, απόσπασμα από τον Προφήτη, σελ. 84-86](#)

[Π δωνης 133 Η αρχή του λόγου أول](#)

[الكلام](#)

[Μπαντρ ελ σαγιάμπ μετάφραση Κ. Μοσκόφ, Αραβική Ποίηση του 20ου αιώνα, εκδόσεις Καστανιώτη, σ. 146](#)

[Π δωνης 34 το πείραμα \(οι μεταφράσεις του Π δωνη είναι από το βιβλίο Ε.](#)

[Κονδύλη-Μπασούκου, Π δωνης, Οι Αναλογίες και οι Αρχές, εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2003.](#)

[Π δωνης Η αρχή διαφορών](#)

Ο εικοστός αιώνας γέννησε ένα απαύγασμα αυτής της νέας ποίησης, πέταξε έξω έναν εργάτη του λόγου, ένα προφήτη της ποίησης, ένα μάστορα της μουσικής και της ου-τοπίας. Ο Π δωνης δούλεψε με τη φωτιά του άγνωστου έφηβου για να προσφέρει απόλυτα νέα φωνή στην ποίηση της γλώσσας του και του πολιτισμού του, δίνοντας το βήμα στους γάμους μιας νέας πολυφωνική ποιητικής κραυγής από το Ιράκ ως τη Γαλλία και την Αμερική. Εισήγαγε στην αραβική κουλτούρα ένα επίσημο βήμα μεταφράσεων με κοινή προοπτική και πατρίδα κοινή την ουτοπία.

Η ποιητική πρωτοπορία ήταν παρούσα ίσως πριν απ' αυτόν. Όμως η ανακάλυψη μιας απόλυτα πρωτοποριακής αραβικής φωνής έγινε με τον άδωνη. Αυτόν που εκφράζει την αραβοσύνη και επιλέγει ψευδώνυμο πέραν αυτής. Αυτόν που τιμά τη γλώσσα του, χρησιμοποιώντας τη με κλασικότητα, δηλαδή με μύχια γνώση της, για να εκφράσει το άγνωστο και το εντελώς καινούριο, για να ρωτήσει ό,τι μέχρι τώρα ήταν σβηστό και το ανάψει (κι ανάβει η σβησμένη γλώσσα). Είναι ο κορυφαίος εκπρόσωπος της διαχρονικής, αέναης, προφητικής, - πραγματικής - ποίησης. Ο σκαπανέας.

[Π δωνης 52 τα παιδιά 2](#)

[Π δωνης 30 οι ποιητές](#)